

PHÂN TÍCH TÁC PHẨM CHIẾC THUYỀN NGOÀI XA CỦA NHÀ VĂN NGUYỄN MINH CHÂU

1. Dàn ý phân tích văn bản Chiếc thuyền ngoài xa

a. Mở bài:

- Nguyễn Minh Châu là một trong số “những nhà văn mở đường tài hoa và tinh anh nhất”. Ông không ngừng trăn trở về số phận nhân dân và trách nhiệm của nhà văn, luôn thiết tha truy tìm những hạt ngọc ẩn giấu nơi bề sâu tâm hồn.

- Chiếc thuyền ngoài xa in trong tập Bến quê, tác phẩm đem đến cái nhìn đúng đắn về cuộc sống và con người.

b. Thân bài:

- Hai phát hiện của nghệ sĩ nhiếp ảnh:

+ Phùng là người say mê nghệ thuật trong một thoáng nhìn anh đã phát hiện ra cảnh đất trời cho để chớp lấy.

+ Nhận xét “một bức tranh mực tàu của một danh họa thời cổ”, một vẻ đẹp đơn giản và toàn bích. Đây là cảnh tượng kì diệu của thiên nhiên, cuộc sống khi nhìn từ xa.

+ Phùng bối rối trước cái đẹp: “trong trái tim như có cái gì bóp thắt vào”, nhận ra rằng “bản thân cái đẹp chính là đạo đức”. Đó là niềm hạnh phúc của người nghệ sĩ khi bắt gặp cái đẹp, anh nhận ra vai trò thực sự của nghệ thuật.

- Phát hiện bức tranh cuộc sống đầy nghịch lí:

+ Người đàn bà thô kệch xấu xí, mặt đầy sự mệt mỏi bước ra và một lão chồng với tấm lưng rộng, mái tóc tổ quạ, đôi mắt đục dừ cùng bước ra từ con thuyền.

+ Lão chồng “dùng chiếc thắt lưng quật tới tấp vào lưng người đàn bà”, “vừa đánh vừa nguyền rủa bằng cái giọng rên rỉ đau đớn”.

+ Trong khi ấy, người đàn bà chỉ cam chịu, không kêu van, hay chống trả, chạy trốn.

+ Thái độ của Phùng: “kinh ngạc đến mức trong mấy phút đầu, tôi cứ đứng há mồm ra mà nhìn”. Phùng ngỡ ngàng nhận ra bản chất thực sự của cái đẹp anh vừa bắt được.

+ Nhận xét: đừng nhầm lẫn giữa hiện tượng bên ngoài và bản chất bên trong.

- Câu chuyện của người đàn bà hàng chài ở tòa án huyện:

+ Người đàn ông bản chất vốn không phải kẻ vũ phu, độc ác, anh ta chỉ là nạn nhân của cuộc sống đói khổ. Người chồng là chỗ dựa khi có biển động.

+ Chị không thể một mình nuôi nấng trên dưới 10 đứa con, vả lại “trên thuyền cũng có lúc vợ chồng con cái vui vẻ, hòa thuận”.

+ Qua câu chuyện và thái độ của người đàn bà, có thể nhận thấy người đàn bà là hiện thân cho kiếp người bất hạnh bị cái đói khổ, cái ác và số phận đen đủi dồn đến chân tường. Nhưng ở chị ta lại có một tâm hồn vị tha, tình yêu thương tha thiết và là người từng trải, sâu sắc.

- Thái độ của chánh án Đẩu và nhiếp ảnh Phùng khi người đàn bà quyết không bỏ chồng:

+ Cả hai đều thấy giận dữ và bất bình.

+ Nhưng sau khi nghe tâm sự của người đàn bà anh ta thấy như có “một cái gì vừa mới vỡ ra”.

+ Nhận xét: Ban đầu, họ quen nhìn đời bằng con mắt đơn giản một chiều (nghĩ đơn giản rằng những kẻ đi theo ngụy là xấu “lão ta hồi 75 có đi lính ngụy không?”), chỉ biết qua lí thuyết sách vở, không sẵn sàng đối mặt với nghịch lí cuộc đời.

+ Bài học rút ra: phải có cái nhìn đa diện về cuộc sống, không nhìn hiện tượng đánh giá bản chất.

- Tấm ảnh được chọn:

+ Nghệ sĩ Phùng vẫn mang tấm ảnh đó về tòa soạn, quả nhiên tấm ảnh đã được chọn, được treo ở nhiều nơi, nhất là trong các gia đình sành nghệ thuật.

+ Nhận xét: nghệ thuật chân chính không bao giờ tách rời khỏi cuộc sống.

c. Kết bài:

- Nêu cảm nhận riêng về tác phẩm.

- Giá trị nghệ thuật: xây dựng tình huống truyện đặc sắc, cốt truyện hấp dẫn. Khắc họa nhân vật sắc sảo, điểm nhìn trần thuật linh hoạt,...

- Tác phẩm đã đem đến bài học về cách nhìn cuộc sống và con người: phải nhìn đa diện, nhiều chiều, phát hiện bản chất đằng sau vẻ bề ngoài của hiện tượng.

2. Bài văn cảm nhận về truyện Chiếc thuyền ngoài xa

Nguyễn Minh Châu: “Là một trong số những nhà văn mở đường tinh anh và tài năng nhất của văn học”. Trước cách mạng sáng tác của ông thiên về khuynh hướng sử thi và cảm hứng lãng mạn, sau cách mạng bằng sự tìm tòi, đổi mới, ngòi bút của ông hướng hẳn vào những vấn đề thế sự, đời tư, đi sâu vào cuộc sống của con người. Chiếc thuyền ngoài xa khai thác sâu sắc số phận cá nhân và thân phận con người trong cuộc sống muôn mặt đời thường. Tác phẩm mang đặc trưng phong cách sáng tác của ông sau cách mạng.

Mở đầu tác phẩm là một khung cảnh tuyệt mỹ, là cảnh đất trời cho với chiếc thuyền mơ mộng, thanh bình trong khung cảnh bầu trời sương lãng đãng, lại pha chút hồng hồng do ánh mặt trời chiếu vào. Cùng với đó là vài bóng người lớn lẫn trẻ con ngồi im như tượng trên chiếc mũi khum khum đang hướng mặt vào bờ. Quả thực đây là bức họa kì diệu, mỹ lệ mà tạo hóa đã ban tặng cho con người. Khung cảnh này là khung cảnh mà bất cứ người nghệ sĩ nào cũng mong muốn bắt gặp một lần trong đời làm nghệ thuật của mình. Trước khung cảnh ấy, sao người nghệ sĩ có thể không rung động, Phùng cảm thấy tâm hồn mình được thanh lọc, gột rửa và một niềm hạnh phúc trào dâng trong lòng. Phùng vừa hoàn thành nhiệm vụ mà cấp trên giao cho, nhưng hơn cả là Phùng đã tìm thấy tuyệt tác nghệ thuật.

Nghệ sĩ Phùng đã “vác” máy ảnh trở lại vùng biển nơi chiến trường cũ của anh thời đánh Mỹ. Cảnh biển buổi sáng có sương mù mà anh “phục kích” máy buổi sáng vẫn chưa tìm ra. Anh háo hức muốn thu vào tờ lịch tháng bảy năm sau cảnh thuyền đánh cá thu lưới vào lúc bình minh thì sáng nay anh đã gặp “hên” một cảnh “trời cho”, có lẽ suốt một đời cầm máy chưa bao giờ dám mơ tưởng đến. Đó là cảnh “thuyền in một nét mơ hồ loè nhoè vào bầu sương mù màu trắng như sữa có pha đôi chút màu hồng do ánh mặt trời chiếu vào. Và bóng người lớn lẫn trẻ con ngồi im phăng phắc như tượng trên chiếc mũi khum khum, đang hướng mặt vào bờ. Tất cả khung cảnh ấy nhìn qua qua những cái mắt lưới và tấm lưới nằm giữa hai chiếc gọng vó hiện ra dưới một hình thù y hệt cánh một con dơi...”.

Trong ánh mắt của người nghệ sĩ, Phùng cảm thấy trước mặt mình là “một bức tranh mực tàu của một danh họa thời cổ”. Bao mỹ cảm đã dâng lên dào dạt trong lòng, anh xúc động

"bối rối", và trái tim của anh "như có cái gì bóp thắt vào". Đối diện với bức tranh "thật đẹp và toàn bích" ấy, nghệ sĩ Phùng cảm thấy vô cùng hạnh phúc, anh mới thấm thía "bản thân trong cái đẹp chính là đạo đức" như ai đó lần đầu đã phát hiện ra; trong giây phút bối rối đó, anh "vừa khám phá thấy cái khoảnh khắc trong ngần của tâm hồn". Cái đẹp và nghệ thuật đã thanh lọc tâm hồn người, làm cho hồn người trở nên thánh thiện.

Sau bức tranh thiên nhiên hiện rạng rỡ ấy thì cũng là khi nhân vật Phùng tiếp tục phát hiện ra đằng sau nó là một bức tranh cuộc sống đầy nghịch lý. Lúc này, nhân vật Phùng đứng với cự ly gần hơn nên có thể nhìn rõ được hình ảnh người phụ nữ trạc ngoài 40 tuổi, cao lớn, thô kệch, mệt mỏi sau một đêm thức trắng. Còn người đàn ông kia với tầm lưng rộng và cong như một chiếc thuyền, chân đi hình chữ bát... Một hình ảnh hiện lên không có tính thẩm mỹ với sự thật trần trụi của cuộc sống hiện tại. Với những hình ảnh này nó đối lập hoàn toàn ngược lại với bức tranh tuyệt bích mà trước đây nhân vật Phùng đã phát hiện. Đoạn văn miêu tả hành động cục súc mà người đàn ông vừa đánh vừa nguyền rủa người đàn bà. Trái lại, người đàn bà kia không có ý thức phản kháng mà cam chịu và không hề chống trả. Chưa dừng ở đó, tiếp tục hành động tát vào mặt những đứa trẻ. Đây đều là những hình ảnh xấu xí, phi nhân tính, phi đạo đức của cuộc sống và để lại nhiều ngỡ ngàng cho nhân vật Phùng. Anh không chỉ ngạc nhiên, giận dữ còn tỏ thái độ bất bình, "vứt chiếc máy ảnh xuống đất định ngăn cản"... Nhưng chưa kịp thực hiện thì anh đã bị Phác lao tới ngăn cản. Qua đó, thấy được ở Phùng không chỉ là người nghệ sĩ yêu cái đẹp mà anh còn thể hiện là người dám lên án cái xấu, ngăn chặn cái xấu lại. Cũng chính những phát hiện đắt giá của nhân vật Phùng qua bức tranh cuộc sống đầy nghịch lý ấy mà Nguyễn Minh Châu cũng thể hiện được thông điệp đó là: Đằng sau cái đẹp không phải bao giờ cũng là cái thiện, cái đạo đức mà có cả những xấu xa, bất công. Và để có những phát hiện đầy đủ nhất thì người nghệ sĩ phải khám phá về mọi mặt để hiểu và trân trọng những thứ chân thực ở cuộc sống.

Phùng "ngơ ngác nhìn" ra bờ phá khi người đàn bà buông đứa con ra, đi thật nhanh đuổi theo lão đàn ông vừa đánh mụ, rồi cả hai cùng đi về thuyền. Bãi cát hoang sơ mà mệnh mông, tiếng sóng kêu ò ò cất lên, Bức ảnh thế sự ấy diễn ra "như trong truyện cổ quái đản", chiếc thuyền vó đã biến mất, chắc đã làm cho cách nghĩ, tầm nhìn và cảm quan nghệ thuật của nghệ sĩ Phùng thay đổi? Bức ảnh thế sự trần trụi ấy đã được Nguyễn Minh Châu kí hoạ, đã được nhà nhiếp ảnh Phùng mục kích và bấm máy thật giàu ý nghĩa. Nghệ thuật hướng về cái đẹp, nhưng không thể là sự lừa dối. Lãng mạn hoá cuộc đời, bôi hồng tô son hiện thực cuộc đời là vô nghĩa khi cuộc đời còn nhiều mồ hôi và nước mắt!

Người đàn bà trạc ngoài bốn mươi tuổi, thân hình thô kệch, cao lớn, khuôn mặt xấu xí, lại bị rỗ mặt do một trận ốm. Người đàn bà xuất hiện trong tư thế sợ sệt, lúng túng, vì vốn quen với môi trường sông nước, lạ lẫm khi bước vào căn phòng toàn bàn ghế, giấy tờ.... Chị ngồi thu mình ở mép ghế, lo lắng, sợ hãi. Chị sợ sự xuất hiện của mình gây phiền hà, vướng víu cho người khác. Trên gương mặt chị không biểu lộ bất cứ điều gì, bình yên và phẳng lặng, nếu ta không có tìm hiểu có lẽ sẽ không bao giờ biết hết được về người đàn bà này.

Thật nhẹ nhàng và bình thản chị kể về câu chuyện cuộc đời mình. Chị vốn được sinh ra trong một gia đình khá giả ở phố buôn bán những vật dụng phục vụ nghề chài lưới nhưng lại không được ưu ái về nhan sắc, sau một trận đậu mùa mặt bị rỗ chẳng chịt. Chị gặp gỡ và lấy được người chồng hiện tại. Cuộc sống gia đình bắt đầu rơi vào bi kịch khi họ sinh nhiều con, cuộc sống trên thuyền chật chội, bấp bênh, họ rơi vào cảnh cùng túng, quần bách. Anh chồng vốn hiền lành trở nên cục cằn, dữ dằn, thường lôi chị ra đánh. Chị chính là nạn nhân của bạo lực gia đình.

Qua các tình huống đó, nhà nghệ sĩ Phùng mới thấm thía rằng: nghệ thuật không thể lãng mạn hoá, thi vị hoá cuộc đời khi cuộc đời còn đầy ngang trái. Chánh án Đẩu mới thấu hiểu toà án không chỉ để thực thi công lí, pháp luật mà còn phải soi sáng lòng dân, tình dân. Và

mỗi chúng ta mới hiểu: cuộc sống đã và đang diễn ra là vô cùng phức tạp, không thể đơn giản hoặc chỉ nhìn một chiều, một phía, một cạnh.

3. Em hãy phân tích tác phẩm **Chiếc thuyền ngoài xa**

Nguyễn Minh Châu là một trong những cây văn viết văn xuôi giàu chất thơ và dằm sâu chất triết lý. Trong đó, “chiếc thuyền ngoài xa” là một trong những sáng tác mang hơi hướng nghệ thuật của Nguyễn Minh Châu mà qua đó ông còn thể hiện được nhiều triết lý, ý nghĩa qua những hình ảnh nhỏ.

“Chiếc thuyền ngoài xa” là một tác phẩm có tình huống truyện rất độc đáo. Nó được thể hiện qua những phát hiện chân thực của nhân vật Phùng. Tình huống truyện đầy bất ngờ và chứa nhiều câu chuyện mà qua đó tạo bước ngoặt trong nhận thức của nhân vật về nghệ thuật và cuộc sống.

Phát hiện đầu tiên dưới con mắt của nghệ sĩ nhiếp ảnh Phùng là một bức tranh thiên nhiên hoàn mĩ. Sau một tuần kiên nhẫn phục kích làm việc nhưng Phùng vẫn chưa chụp được một bức ảnh ưng ý thì trong một buổi sáng sương mù, lác đác mấy hạt mưa Phùng đã có dịp ghi lại những cảnh đẹp thiên nhiên chân thực. Đó là hình ảnh một chiếc thuyền lưới vó, đó là bầu sương mù trắng như sữa và có vài bóng người... Những hình ảnh hiện lên vô cùng đơn giản và bình dị. Qua đó thấy được sự tài hoa của ngòi bút Nguyễn Minh Châu trong việc tả cảnh cùng với việc sử dụng nghệ thuật so sánh đầy tài ba, từ láy có giá trị gợi hình rất cao giúp nhà văn chạm khắc được một bức tranh bằng ngôn ngữ tuyệt mĩ, chân thực và sinh động. Dường như ngòi bút Nguyễn Minh Châu còn đang tranh tài với tạo hóa để rồi ngoài cảnh kia hóa thân trong những trang văn rất đẹp của Nguyễn Minh Châu. Đây cũng là niềm vui, sự hứng khởi của nhân vật Phùng sau những ngày ròng rã chưa tìm được những chi tiết đắt giá, bức ảnh mà mình ưng ý. Có lẽ vì thế mà khiến anh bấm máy liên tục để ghi lại khoảnh khắc hạnh phúc, đẹp rạng rỡ này của thiên nhiên.

Chiếc thuyền ngoài xa kể về chuyến đi sáng tác của nhiếp ảnh Phùng khi đến với vùng đất biển này. Và từ chuyến đi này, anh đã nhận ra rất nhiều chiều của cuộc sống, nhiều góc khuất mà con người vẫn bỏ lỡ. Hình ảnh người đàn bà là hình ảnh khiến anh vừa khó hiểu, vừa băn khoăn, vừa đau xót. Có thể nói người làng chài là hình ảnh biểu tượng cho cuộc sống khó khăn, chịu nhiều thiệt thòi của người phụ nữ.

Người đàn bà hiện lên câu chuyện của nhiếp ảnh Phùng là một người đầy nhọc nhằn, lam lũ. Nguyễn Minh Châu với những nét vẽ tinh tế đã phác họa nên một hình ảnh giàu sức gợi “người đàn bà trạc ngoài 40, một thân hình quen thuộc của đàn và vùng biển, cao lớn với những đường nét thô kệch. Mụ rỗ mặt khuôn mặt mệt mỏi sau một đêm thức trắng kéo lưới, tái ngắt, dường như đang buồn ngủ”. Một người phụ nữ gây ấn tượng cho người đọc ngay từ những dòng đầu tiên, đầy nhọc nhằn, đầy khổ sở và đầy thương cảm. Người đàn bà ấy tiếp tục ám ảnh người đọc bằng chi tiết “tám áo bạc phếch có miếng vá, nửa thân dưới ướt sũng”, đã phần nào gợi lên sự chua xót, khốn cùng. Giữa cảnh biển mênh mông lại xuất hiện một con người khiến người khác phải trầm trồ như thế này.

Người đàn bà ấy còn đầy vẻ cam chịu và nhẫn nhục khi người chồng hần học và mắng nhiếc. Đôi mắt của chị như xuyên sâu vào lòng người đọc, nó ám ảnh cho đến khi gấp trang sách lại. Ánh mắt của chị đầy thương xót, đầy ai oán và cũng đầy tình yêu thương dành cho những đứa con cho mình.

Dường như khi nhìn thấy hình ảnh chiếc thuyền ngoài xa bồng bềnh giữa trời biển mờ sương, Phùng cảm thấy tâm hồn mình như được thanh lọc, trở nên trong trẻo, tinh khôi bởi vẻ đẹp huyền diệu của thiên nhiên. Chẳng phải lựa chọn, xô dịch gì, anh nhanh nhẹn gác máy lên bánh xích của chiếc xe tăng hồng, bấm máy liên tục, thu vào một phần tư cuộn phim niềm hạnh phúc tột đỉnh của sự khám phá, sáng tạo ấy.

Khi cái cảm giác ngất ngây, thỏa mãn do cảnh đẹp tuyệt vời vừa mang lại cho mình chưa kịp tan đi thì ngay sau đó, Phùng tình cờ chứng kiến một cảnh tượng đau lòng xảy ra ngay trước mắt: Ngay lúc ấy, chiếc thuyền đâm thẳng vào trước chỗ tôi đứng. Một người đàn ông và một người đàn bà rời chiếc thuyền. Họ phải lội qua một quãng bờ phả nước ngập đến quá đầu gối. Bất giác tôi nghe người đàn ông nói chỗ lên thuyền như quát: “Cứ ngồi nguyên đấy. Động đậy tao giết cả mày đi bây giờ”.

Phùng bàng hoàng nhận ra sau cảnh đẹp như mơ của chiếc thuyền ngoài xa là bao nhiêu điều ngang trái, xót xa. Tình huống truyện được tạo nên bởi sự tương phản giữa vẻ đẹp của chiếc thuyền ngoài xa với sự éo le trong gia đình hàng chài. Chính gánh nặng mưu sinh chồng chất trên vai đã biến người chồng thành kẻ vũ phu và khiến người vợ vì thương con, vì sự nghiệt ngã của nghề đi biển, vì hoàn cảnh sống thiếu thốn trên thuyền và nhất là vì sự thấu hiểu người chồng hiền lành nhưng cục tính nên đã nhẫn nhục chịu đựng những hành động tàn bạo của chồng. Nhưng người mẹ ấy không biết là mình đã làm tổn thương tâm hồn những đứa con. Chẳng Phác vì thương mẹ, bênh vực mẹ mà thành ra căm ghét chính cha đẻ của mình.

Phùng cay đắng nhận ra bi kịch và cái ác lộng hành trong gia đình thuyền chài kia như thứ thuốc rửa quai đản, làm cho những thước phim huyền diệu mà anh dày công chụp được bỗng hiện hình khủng khiếp, ghê sợ. Giống như chiếc thuyền ngoài xa có vẻ đẹp huyền ảo trong sương sớm, khi ra khỏi khoảng cách xa xôi, huyền ảo hoặc phơi mình dưới ánh mặt trời thì sẽ trở nên xấu xí, tầm thường.

Sau khi gặp và nghe người đàn bà bất hạnh nói về chính mình ở tòa án huyện thì Phùng mới vỡ lẽ ra nhiều điều về con người và cuộc sống xung quanh. Anh đã hiểu vì sao người đàn bà ấy cam chịu đến nhẫn nhục, cắn răng chung sống với người đàn ông coi việc đánh vợ như phương thức duy nhất để giải tỏa khổ đau, uất ức. Thì ra, trên thuyền rất cần có một người đàn ông bởi nhiều khi biển động, sóng to gió cả. Và lại, ông trời sinh ra người đàn bà để đẻ con và nuôi con khôn lớn. Người vợ cần có một người chồng để cùng làm lụng nuôi con. Chị ta hiểu rất đúng rằng chỉ vì đói nghèo, túng quẫn mà chồng mình hóa ra hung bạo. Tình thương con và lòng vị tha khiến chị quên đi nỗi đau triền miên như sóng biển, còn niềm hạnh phúc hiếm hoi như châu ngọc thì chị giữ lấy làm nguồn an ủi: Trên thuyền cũng có lúc vợ chồng con cái hòa hợp vui vẻ,... Chị nói thật lòng: Vui nhất là lúc ngồi nhìn đàn con được ăn no.

Khi chị kể đến chi tiết “vui nhất là lúc được ngồi nhìn đàn con tôi chúng nó đã ăn no” thì có lẽ người đọc ứa nước mắt. Những đứa con là sức mạnh để chị có thể tồn tại, có thể sống sót và kiên cường đến bây giờ. Một người mẹ lặng lẽ hi sinh cuộc đời mình vì những đứa con, một người mẹ đã nhẫn nhục tất cả chỉ vì miếng cơm manh áo cho con. Một người mẹ nghèo, cố chấp nhưng yêu thương con vô bờ bến. Cuộc đời của chị nhiều đau thương và nước mắt nhưng lại có biết bao nhiêu phẩm chất cao đẹp, đáng trân trọng.

Không phải ngẫu nhiên tác giả chỉ gọi nhân vật là “người đàn bà”, có lẽ không phải chỉ một người đàn bà duy nhất, mà có thể chúng ta còn bắt gặp rất nhiều người đàn bà có chung cảnh ngộ ở bất cứ bãi biển xinh đẹp nào. Nguyễn Minh Châu đã vẽ lên một bức chân dung khiến cho người đọc phải suy ngẫm, phải trầm trở về cuộc sống của rất nhiều người xung quanh chúng ta. Và cái hình ảnh mà nhiếp ảnh Phùng chụp được cũng như những gì anh nghĩ về người đàn bà này là triết lí, một triết lí cho cái nhìn nhận đa chiều về cuộc sống này. Tấm lưng bạc phéch, ướt sũng của người đàn bà này có lẽ còn ám ảnh rất nhiều người nữa.

Qua truyện ngắn Chiếc thuyền ngoài xa, Nguyễn Minh Châu đã nêu lên bài học về cái nhìn đa diện, cái nhìn khám phá trong sáng tạo nghệ thuật đối với các nghệ sĩ chân chính. Từ tình huống truyện có ý nghĩa khám phá, phát hiện về sự thật đời sống và qua sự thay đổi

nhận thức của Phùng, của Đẩu, tác giả đã khẳng định mối quan hệ giữa nghệ thuật và hiện thực. Theo ông, bản phận của người nghệ sĩ là phải phát hiện ra bản chất của cuộc đời. Cái Đẹp, cái Thiện trước hết phải là sự chân thực, Cuộc sống vốn phức tạp, chúng ta không thể đơn giản, sơ lược khi nhìn nhận con người và cuộc sống mà cần có cái nhìn tinh táo, sâu sắc cùng với sự tìm tòi, phát hiện để hiểu đúng bản chất của nó.

4. Bình giảng về văn bản Chiếc thuyền ngoài xa

Một trong những cái tên nổi tiếng của làng văn học Việt Nam thời kỳ đổi mới chính là Nguyễn Minh Châu. Ông được coi là người "mở đường tinh anh và tài năng nhất". Trước năm 1975, ông là một cây bút sử thi lãng mạn, viết nhiều về đề tài người lính. Tuy nhiên, sau năm 1980, sáng tác của ông đi sâu vào cảm hứng đời tư thể sự với vấn đề đạo đức, và triết lý chân thực. Một trong những tác phẩm tiêu biểu cho phong cách ấy là Chiếc thuyền ngoài xa.

Truyện ngắn được ra đời năm 1983, đến năm 1987 được in trong tập truyện ngắn cùng tên. Năm 1983 là thời kỳ độc lập của đất nước ta. Cuộc sống thời bình với muôn mặt của đời sống, đặt ra nhu cầu nhận thức lại về hiện thực và cuộc sống con người. Là một tác phẩm đáp ứng được nhu cầu ấy, Chiếc thuyền ngoài xa đã trở thành một trong những tác phẩm xuất sắc nhất của Nguyễn Minh Châu và tiêu biểu cho cảm hứng đời tư thể sự, xu hướng chung của văn học Việt Nam thời kỳ đổi mới.

Sau bao ngày phục kích trên bờ biển ở nhiều thời điểm, cuối cùng Phùng cũng bắt được một cảnh tượng tuyệt đẹp. Một "bức hoạ" diệu kì mà thiên nhiên, cuộc sống đã ban tặng cho con người. Sở dĩ có thể đánh giá như vậy là vì nó là một "sản phẩm" quý hiếm của hoá công mà trong đời người nghệ sĩ không phải khi nào cũng chụp được.

Nghịch lý cuộc đời bắt đầu từ đây, khi chiếc thuyền tiến gần vào bờ, hình ảnh một cặp vợ chồng đang rời thuyền, họ lội qua một quãng bờ phá, nước ngập tới tận đầu gối. Trong giây lát tiếng người đàn ông cất lên văng vẳng quát tháo những đứa con đang ở trên thuyền. Hình ảnh cặp vợ chồng lam lũ bước ra từ chiếc thuyền đẹp như thiên đường, người chồng cao to, thô lỗ, vẻ mặt dữ tợn, còn người đàn bà khuôn mặt thô kệch toát lên đầy sự mệt mỏi. Chỉ bằng một vài câu văn miêu tả ngoại hình tác giả phần nào đã khiến cho người đọc vỡ mộng, đằng sau vẻ hào nhoáng kia của chiếc thuyền thì con người lại hiện ra chân thực, chẳng hề mang vẻ đẹp hoa mỹ nào. Nhưng nghiệt ngã hơn chính là cảnh bạo hành vợ của gã đàn ông thô bạo kia, hấn rút ra "một chiếc thắt lưng của lính ngụy ngày xưa", chẳng ai nói với nhau lời nào, hấn trút cơn giận như lửa cháy dùng hết sức lực quật tới tấp vào lưng người đàn bà, vừa đánh vừa thở hồng hộc, răng nghiến ken két. Mỗi một nhát quật xuống hấn lại cất lên những câu chửi nguyên rủa bằng cái giọng "rên rỉ, đau đớn": "Mày chết đi cho ông nhờ. Chúng mày chết hết đi cho ông nhờ!" Người đàn bà vẫn ngồi im "cam chịu, nhẫn nhục" không một lời van xin hay oán trách, chẳng chống trả cũng không hề chạy trốn.

Sự việc xảy đến quá nhanh, quá bất ngờ đến nỗi nghệ sĩ Phùng không thể tin vào chuyện gì đang diễn ra trước mắt. Anh bàng hoàng, sửng sốt trong mấy phút đầu chỉ biết "đứng há mồm ra mà nhìn". Thằng Phác từ đâu lao đến nhanh hơn cả mũi tên, giật lấy chiếc dây lưng quật vào "tám ngực trần vạm vỡ cháy nắng" của cha nó. Cảnh tượng người chồng đánh đập vợ dã man, người vợ cam chịu, đứa con đánh lại cha trái ngược hoàn toàn với vẻ đẹp của con thuyền ngư phủ. Tác giả đã vẽ nên bức tranh hiện thực cuộc sống ẩn sau vẻ đẹp hào nhoáng bằng một hiện thực nghiệt ngã, nếu chỉ nhìn sự vật ở bên ngoài chúng ta sẽ không thể nhìn thấu hết bản chất của nó, không thể đánh giá một cách toàn diện hiện tượng. Vẻ đẹp của nghệ thuật chưa đủ sức mạnh để làm nên phẩm chất đạo đức, nhân cách của một con người.

Không thể cảm lòng trước hành động tàn nhẫn và sai trái ấy, Phùng đã vội chạy tới can ngăn. Bất bình trước cảnh bạo lực tàn nhẫn, mong muốn được giúp đỡ người đàn bà giải thoát

khỏi cuộc sống như địa ngục, vì vậy dù đã hoàn thành xong nhiệm vụ được giao, Phùng vẫn quyết định ở lại để cùng Đầu giúp đỡ người đàn bà.

Tại tòa án huyện, người đàn bà khốn khổ trạc vào tuổi bốn mươi kia xuất hiện trong vẻ lúng túng và sợ hãi. Chị ta ngồi nơi mép ghế, lạ lẫm với mọi thứ vì vốn người đàn bà ấy chỉ quen với cảnh sông nước, thuyền chài. Người đàn bà ấy lặng lẽ, vẻ mặt đầy bình yên như chưa hề có chuyện gì xảy ra trước đó, có lẽ, nên không có cuộc gặp gỡ này, chẳng ai có thể biết hết về đẹp trong con người ấy.

Người đàn bà kể lại cuộc đời mình rằng: Trước kia bà cũng là một người con nhà khá giả, nhưng sau một trận thủy đậu làm cho bà đổ hết mặt không ai thèm lấy bà. Khi ấy ông chồng của bà lại là người làm vườn. Bố mẹ mất đi người đàn ông ấy đã cứu vớt cuộc đời của bà chính vì thế mà bà bị đánh đập nhưng cũng không nỡ bỏ người chồng đồng thời cũng là ân nhân của mình. Hiện giờ cuộc sống của bà khổ về cả vật chất lẫn tinh thần.

Gia đình bà sống cùng nhau trên một con thuyền nhỏ. Con thuyền ấy vừa là phương tiện kiếm sống lại cũng là ngôi nhà che nắng che mưa. Bà thường xuyên bị đánh đập, ba ngày một trận nhẹ năm ngày một trận nặng. Thế nhưng bà không hề chống lại chồng mình, cam chịu, nhẫn nhục, bà coi một việc bị đánh là một chuyện đương nhiên, thậm chí sợ các con nhìn thấy bà xin chồng đánh khi vào bờ.

Khi nghe những lời khuyên của Đầu và Phùng, biết lòng tốt của họ nhưng bà nhất quyết không bỏ chồng vì người chồng là chỗ dựa tinh thần lớn nhất của gia đình nhất là khi phong ba bão táp. Người đàn bà cần chồng vì còn phải nuôi những đứa con kia. Và hơn nữa trên thuyền cũng có những lúc gia đình hạnh phúc vui vẻ. Người đàn bà chắt chiu những hạnh phúc nhỏ nhoi đời thường khi nhìn thấy các con được ăn no.

Chị hi sinh cả đời mình để sống cho con “đàn bà chúng tôi phải sống cho con chú không thể sống cho mình như ở trên đất được”. Chị trân trọng, chắt chiu từng hạnh phúc nhỏ nhoi “vui nhất là nhìn đàn con tôi chúng nó được ăn no”. Từ đó, ta thấy, hình ảnh người đàn bà không thể chỉ nhìn ngắm đơn giản bên ngoài, không phải chỉ là người phụ nữ cam chịu, là nạn nhân của bạo hành, là người sinh ra với những đau thương như số mệnh an bài mà còn là đại diện cho sự nhẫn nhục của người mẹ, người vợ; là đại diện cho tình thương và trách nhiệm với con, với chồng, với gia đình.

Bức ảnh của nhiếp ảnh Phùng chính là kết tinh của một quá trình thăm dò, khám phá hiện thực cuộc sống một cách đa dạng, nhiều chiều “tuy là ảnh đen trắng nhưng mỗi lần ngắm kĩ, tôi vẫn thấy hiện lên cái màu hồng hồng của ánh sương mai lúc bấy giờ nhìn thấy từ bãi xe tăng hồng, và nếu nhìn lâu hơn, bao giờ tôi cũng thấy người đàn bà bước ra khỏi ảnh”. Vẫn là hình ảnh “tám lưng bạc phéch có miếng vá”, hình ảnh người đàn bà trong bức ảnh của Phùng đã để lại những dư ba trong lòng người đọc mãi về sau.

Nguyễn Minh Châu là một trong số những nhà văn đầu tiên của thời kì đổi mới đã đi sâu khám phá sự thật đời sống, dũng cảm thể hiện những góc khuất của cuộc đời ngay trong chế độ xã hội tốt đẹp của chúng ta. Đúng như lời của nhà văn Nguyễn Minh Châu đã nói: “Nhà văn không có quyền nhìn sự vật một cách đơn giản, và nhà văn cần phấn đấu để đào xới bản chất con người vào các tầng sâu lịch sử”.

Truyện ngắn “Chiếc thuyền ngoài xa” thể hiện một bài học đúng đắn về cách nhìn nhận cuộc sống và con người: Mỗi người trong cõi đời, nhất là người nghệ sĩ, không thể đơn giản, sơ lược khi nhìn nhận cuộc sống và con người. Cần một cách nhìn đa dạng nhiều chiều, phát hiện ra bản chất thật sau vẻ đẹp bên ngoài của hiện tượng. Đồng thời tác phẩm in đậm phong cách tự sự - triết lí của nhà văn Nguyễn Minh Châu.